העתק

ראש הממשלה

ירושלים, י"ז ניסן תשי"ד
20 אפריל 1954.

521/37/55

כב'
הרב הראשי לישראל
הרה"ג ר' יצחק-אייזיק הלוי הרצוג
ירושלים

רבי המכובד,

באה לפני תלונת בית החרושת "עסיס" על מניעת אישור הכשרות מתוצרתו מטעם הרבנות הראשית.

הנהלת בית החרושת מבטיחתני באמנה כי תוצרתו כשרה למהדרין וכי סיבת הפסול נעוצה לא באיזה ספק שנתעורר לגבי כשרות התוצרת כשלעצמה, אלא בעובדה כי מזמן לזמן בזקק בית החרושת בשל כורח טכני לעשות עבודה מסויימת בשבת. ההנהלה מצהירה כי א ין הדבר נעשה אלא ברשיון מיוחד מאת הרשות הממשלתית המוסמכת.

אם נכונים דברי ההנהלה, הריני להביע השתוממותי על גישה כזו לענין מצד הרבנות.

מפעלים שונים בארץ נאלצים ע"י תהליכי הייצור החדישים לעשות איזו עבודה חלקית בשבת. יש מיתקנים שעבודתם בשבת היא כורח גמור משום הרציפות בתהליך הייצור אשר אין בשום פנים להפסיקה. וכן ישנם שרותים המוכרחים להנתן בשבת לשם סיפוק צרכי חיים ראשוניים של הציבור. לשם הסדרת הענין ומניעת פריצת גדר קיימת ועדת שרים מיוחדת, אשר הח"מ עומד בראשה, וכל בקשה להיתר עבודה בשבת באה לפניה לאישור או לדחייה.

במדה שמזדמן כורח כזה למפעל המייצר דברי מאכל או משקה, אם תוכר עבודת שבת בלתי נמנעת כעילה חוקית להכרזת התוצרת כבלתי כשרה, תהיה זו גזירה שאין הציבור יכול לעמוד בה ותיגרם עוולה חמורה ליצרנים המתנהגים כאזרחים ישרי לב.

כלום בטוח כב' כי בבתי חרושת יהודים בחו"ל, שתוצרתם מאושרת מטעם הרבנויות המקומיות ככשרה בתכלית הכשרות, אין נעשית לעולם שום עבודה בשבת, ולא רק ע"י גויים-של-שבת, כי אם גם ע"י יהודים בלי נטילת היתר ממישהו?

יתר על כן, מקביעת הלכה כזאת עלולות לנבוע מסקנות שתפגענה קשה בצבור החרדי עצמו.

למשל, מה דינו של אור חשמל שמשתמשים בו בתי כנסת או שמאיר בתיהם של ישראל בלילות שבת? אור חשמל זה מופק בשעת השימוש בו הודות לעבודה הנעשית אותה שעה ממש בתחנות הכוח, והרי ידוע לכב' היטב כי העבודה בתחנות החשמל נעשית - באשר היא מוכרחה להעשות - ברציפות של שבעה ימים בשבוע וכ"ד שעות ביממה. ואם ימצא כב' לומר כי שמשי בתי הכנסת או יהודים חרדים בבתיהם נשמרים להדליק את אור החשמל לפני שנכנסת שבת ונמנעים מלכבותו בידים כל עוד השבת נמשכת - אין בזה כדי ליישב את הקושיה המתעוררת מבחינת אותו עקרון שהרבנות הראשית מקפידה עליו, כנראה, לגבי בית החרושת "עסיס".

הגזירה-שוה ברורה, לדעתי. אם תוצרת הנעשית מתוך הקפדה גמורה על דיני הכשרות מוכרזת כבלתי כשרה לאכילה אך ורק משום שמשהו בתוכה נעשה אי-אז בידים יהודיות בשבת, כלום לא מן הדין להכריז כי אור חשמל המיוצר ע"י יהודים בשבת אינו ראוי בשום פנים לשימוש בבתי כנסת בשעת תפילה בשבת או בשעת אמירת קידוש וזמירות בבתים פרטיים? אבל איסור כזה הן לא יעלה על הדעת, משום שהוא עומד בניגוד משורע לצרכי החיים. אם כן הדבר, הריני מרשה לעצמי להציע את המסקנה, כי גם איסור מוצרים המיועדים לאכילה ולשתיה מאותה סיבה הנו משולל הגיון והצדקה.

אודה מאד לכב' אם יואיל לעיין בבעיה זו ויאיר עיני בהחלטתו, אשר תקותי חזקה כי תהיה חיובית.

בכבוד רב ובברכת חג חרותנו,

(-) משה שרת.

ל' בניסן תשי"ד.

לכבוד
ידידי הבעלה מר משה שרת הי"ו,
ראש הממשלת ישראל.

אישי ראש הממשלה,

יסלח לי כב' על איחור תשובתי, בראשונה - מפני קדושת הכותב.

ועתה הנני להגיד בדלקמן:

א) מהיום שבאתי לציון בית חיינו, זה כשבע עשרה שנה, לשמש כתור ראש הרבנים, לא בדקתי אחרי ההנהגה של קודמי הבאון החסיד זצ"ל. כל זמן שלא פנו אלי רבנים מקומיים בתלונות החזקתי שהכל בסדר ולא בדקתי ולא חשתי מהמזבח ולמעלה. זהו לענין החשמל שמדליקים בערב שבת בבתי כנסיות ובבתי מדרשות והולך ודולק בלילי שבת, אשר על זה כב' מעיר במכתבו החשוב. אכן לפני מספר שנים כשבוסדה ברצון שוכר ישראל מושיעו ונגאלו מדינת ישראל, שמעתי ערעורי דברים שחל שינוי בנוגע לש"ק, אז הלך הגרצ"פ פרנק מליט"א, אב"ד ירושלים, להקור על הדבר במקום והביאו את דעתו.

ברם, זה מקיום קונה לי שיתכן שהדברים לא כל כך בסדר ושכנראה שהמעו את הרב פרנק האינפורמציה לא לגמרי מדויקת. כאז זה כמה זמן אני מעיין ומשתדל להציל את המצב מבחינת ההלכה, ע"י שינויים בטכניקה. יש להדגיש שאין התחנה המרכזית שולטת לתת להם תעודת הכשר מהרבנות. השאלה שלפנינו היא אם לאסור השמוש באור החשמלי בשבת, שדולק כמובן מערב שבת, עד שיעלה בידינו למדר הענינים ע"י מכונה אבטומטית לשביעת רצוננו הבמור. והנה אנו לעת עתה מושפעים מהישובים ידועים, ואין רצוני לעייף את כב' - שעליו מוטלת המעמסה העצומה של מדינת ישראל, ובפרט בימים הקשים הללו - בפרטי בירורים הלכותיים. לעצם הדבר נמסר לבא כחנו הרב זמלני, מנהל המועצה הדתית בירושלים, מפי מהנהל חברת החשמל הירושלמית מר בלעו, שיש זרם חשמלי מספיק לכל השבת מבעוד יום, אבל קורה לפעמים שיש צורך להגמיק את מהלך המכונות וכמו כן להפעילן. ההפעלה היא אותה הפעולה של לחיצת כפתור כמו בבית ולחיצה אחת מספקת הפעלת אלפי מאורות. יש לזכור שבתי החולים, שפעולתם התמידית והיעילה היא ענין של פקוח נפש או מפק פקו"נ הדוחה את כל התורה כולה חוץ משלשה דברים ושעור שירותים אחרים הקשורים בבטחון המדינה מקבלים עיקר המפעל החשמל מהקו הכללי. יש מקום לדון אם האור החשמלי יהא דומה לדין של המבשל לחולה בשבת שאסור לבריא, או שיהא

דומה לדין של השוחט לחולה בשבת שמותר לבריא. אך זהו מקום לדיון ומו"מ לבעלי מקצוע. אבל בסבות הללו יש לנו די בימוקים שלא להכריז איסור על החשמל. גרם, כמו שאמרתי, תקותי תשעשעני כי בקריב ב"ה נצליח להתקין בתוך התחנה המרכזית מידורים אבטומטיים שישביעונו רצון לנסרי.

ב) בנוגע לעניבו של מר ביז'רנו; אין ספק שבית חרשת הסייצר בידי יהודים בשבת באופן קבוע כעובדה ידועה כשביל לקוחותיו, התוצרת ההיא ועירוביה אסורים לעולם גם ללקוחות מעצם הדין של מעשי שבת שחכמינו ז"ל בימים קדומים, יתכן ככר ביסי נחסיה בן חכליה משת יהודה, בזרו איסור עליהם בכדי לעשות סיג לשבת, קודש הקדשים של האומה הישראלית, משכן רוח קדשה מאז מעולם.

ג) השאלות בנוגע לשבת מסורות, מבחינת אמונתנו אנו בתורה מן השמים, יסוד היסודות של היהדות, אך ורק לועדה של רבנים בעלי הוראה מוכהקים, יראי שמים מפורסמים, כמוכן לפעמים בצירוף של מומחים לענינים מעשיים בתור מיעצים על הנורמים של המצב הקיים במדינת ישראל, ז.א. משאלות הללו במדינת ישראל מסורות לרבנים מוסמכים לשם כך מהרבנות הראשית לישראל, שת"ל היא קיימת עפ"י הרבנים והקהלות מימי קדמי וצ"ל בהחזרת שרשרת הזהב של סמכות התורה בארץ ישראל כימי קדם, כשלא היתה תורת כל אחד בידו.

ד) לא יתכן בשום פנים שהרבנות תתן את הבושמנקה שלה על תוצרת המיוצרת, עכ"פ ע"י יהודים, בשבת, ועירוביה. כן נהבנו מסיר - כך היה בחוץ לארץ וכך אנו נוהגים פה. לענין ההכשרים הבאים מסרחק, שאנו מאשרים, הרי אנו סומכים על העורות של רבנים מובהקים ירועים לנו, ולא יעלה על דעתנו שום חשד בכגון זה, והמערער עליו הראיה ואז כתורה ובמצוה בעשה.

ה) בכלל, תמיהני למה עורר עכשיו מר ביז'רנו את הענין לפני מעלת כב', הלא בפרוס הפסח נפגש עם בא כחנו ברבנות ברמת-גן וקיבל עליו בכתב לקדש את השבת בכל ענפי התעשייה של חברתו מבמן ואילך. אנו לא איימנו עליו בשום דבר אלא שבמנע מהפירסה שלו את הבושמנקה של הרבנות, ותו לא מידי. ברור, אפוא, שהוא הכיר שאפשר, עכ"פ, לקיים את בית החרשת שלו יחד עם שמירת השבת כהלכתה, ולמה זה ישריה עכשיו את כבוד מעלתו?

ו) לשם תוספת אינפורמציה אני מפנה את תשומת לב אישי ראש המשלה להעתק ערשיכל הרצוף פה. ממנו יוצא מפי מומחה שאף מהבחינה התעשייתית אין כאן אינטרס כל כך חיוני.

ז) אגב, אין זה המקרה הראשון שבמען שבית חרשת לא יוכל להתקיים בלי עבודה בשבת וכשנגרק הדבר היטב היטב ע"י מומחים, נמצא שהדבר מוגזם. לפני מספר חרשים בא לפני מקרה דומה בענף אחר. התקשרתי עם הבעלים באמריקה והם נזרעזעו על חלול הקדש, ומאז נפסקה העבודה בשבת כליל, וב"ה בית החרשת מצליח, כה יתן ה' להבא!

בברכת התורה והארץ ובברכת השבת שכדברי רז"ל היא השומרת את ישראל (מור אורה חיים מי' רס"ז), ובתפלה מעמקי לבבי לשומר ישראל לשמרנו מכל האויבים מסביב, ולהאיר את עיני כב' לעמוד בפרץ בראש העם בפני כל המקטרגים,

בכל הכבוד מוקירו מאד -

י. א. הלוי הרצוג.

פר ט י - כ ל

של הפגישה אצל מעכ"ת הרב הראשי לתל-אביב-יפו הגרא"י אונטרמן שליט"א עם מר מאיר ליפשיץ, מנהל ביהה"ר למוצרי המשקה בע"מ ובהשתתפות רבני משמרת שבת בת"א, ביום ה' ג' שבט תשי"ד.

מעכ"ת הרב הראשי אונטרמן: מסביר למר ליפשיץ את חשיבות חות דעתו בענין הצערים המוקדמים העומדים להיעשות ע"י הרבנות הראשית לישראל בכדי למנוע הישנות הפרצה של עבודה בשבת קודש בבתי החרשת ליצור כוהל.

מר מאיר ליפשיץ: השתא לא תהיה כמות המלק המיועדת לספירס יותר גדולה מאשתקד, למרות שהיבול הכללי גדל, מפני שחלק גדול מהיבול יועבר לעבוד סירופ בביהה"ר היחידי של פרימן ברמת-גן (פרי-סוכר) יותר מאשתקד, ולא תהיה אפוא השתא כל הגדלה בעבודה בבתי החרשת לכוהל.

מטעם המכס ו"תנוכה" היה אמנם לחץ גם השתא שיקבלו בשבתות מלק לבתי החרשת ורצו אף להכניס זאת בסעיף מיוחד בחוזה. אולם כל בעלי בתי החרשת דחו הצעה זו. ועפ"י דרישתם לא נתקבל בחוזה הסעיף המוצע הנ"ל ובמקום זה הוכנס סעיף מפורש, שקבלת המלק בבתי החרשת בפסקות ביום ששי בשעה 4 אחה"צ ומתחילה שוב במוצאי שבת.

לשאלת מעכ"ת הרב הראשי "אם הפסקת העבודה בשבת כרוכה בהפסד ובקלקול החמרים הגלמיים" - ענה מר ליפשיץ שאין כל חשש לקלקול כל שהוא של החמרים, אלא פשוט הפסד של מניעת יום אחד של העבודה בשבת - 4 השעות של הנפסקה המוקדמת בערבי שבתות ו-4 השעות במוצאי שבת עד הכנס העבודה למסלולה הקבוע. ותמיד עמדה אותה הבעיה עצמה בפני בתי החרשת כשעוד יצרו כוהל מחמרים אחרים, כגון ממלס, חרובים וכו' ובכ"ז לא עבדו בשבת, אף שגם אז היה זה כרוך בכסף. מר ליפשיץ ממשיך ומסביר שבאם מקבלים מלק בערב שבת והיצור נפסק בשבת מספיקה כמות המלק לעבודה ביום הראשון, ולמעמים גם בשאר ליום השני, ואז ~~[illegible]~~ ממילא אין כל צורך שיעבדו בשבת בלקיטת המלק בקבוצים והובלתו בשבת. אולם אם עובדים בבתי החרשת גם ביום השבת אז מוכרחים לעבוד בלקיטת היבול ובהובלתו גם ביום השבת, בכדי לספק חומר לעבודת יום א' - יוצא איפוא שהעבודה בבתי החרשת בשבת בוודאי אחריה גם עבודת כאות עובדים באיסוף היבול ובהובלתו. לדעת מר ליפשיץ אין השתא כל חשש לקלקול היבול מטעם נוסף, יען כי בתי החרשת לכוהל אינם מקבלים הפעם די דרישתם בכמות המלק, ואף כשתהיה מנוחת שבת שליסה לא ינצלו כל כח היצור שלהם. ויש לסכם שמנוחת השבת במשך כל העונה השתא מתבטאת בהשבתת העבודה במשך מאה שעות בערך ותו לא.

רושם הפ"כ:

הרב ד. צ. זילברשטיין.